

Rozsáhlý přehled dějin evropské integrace

Pierre Gerbet: La construction de l' Europe. Imprimerie nationale, Paris 1999, 610 stran, ISBN 274330104X, ISSN 0246-4128.

V závěru loňského roku vyšla v Paříži velmi rozsáhlá kniha – *La construction de l' Europe* – o dějinách evropské integrace. Její autor, profesor mezinárodních vztahů a evropské problematiky Pierre Gerbet, ji rozdělil do deseti kapitol, k nimž přiřadil rozsáhlou chronologii, bibliografii, rejstřík, seznam zkratk a mapové přílohy. Vytvořil tak úctyhodné dílo, které si zaslouží patřičnou pozornost.

V první kapitole autor pojednává o historickém vývoji Evropy. Po připomenutí myšlenky křesťanské Evropy se zabývá koncepcí rovnováhy mocností, která podle něho nezaručovala mír, ale existenci velkých monarchií, neboť neexistovala autorita schopná vynutit si dodržování základních pravidel. Evropský koncept autor hodnotí jako direktorium velkých mocností, znamenající jistý způsob faktické nadvlády nad Evropou. Rozbor koncepce Evropy jako zóny volné výměny pak uzavírá slovy: „... vytvoření evropského ekonomického prostoru nevedlo k vytvoření jednotné Evropy, ale spíše založilo internacionalismus obchodu a kontraktů.“

Stejnou iluzi podle Gerbetova názoru byl rovněž navazující evropský nacionalismus 19. a 20. století, neboť „míru se nedosáhlo ani cestou ekonomie, ani prostřednictvím emancipace národů“. V této souvislosti připomíná Proudhona, který byl vůči nacionalismu velmi nedůvěřivý a usiloval o federativní uspořádání Evropy. Tvrdě pak kritizuje Bismarckovu cynickou realpolitiku a skutečnost, že se německý a italský národní stát vytvořily za cenu hrozných válek. Ke konci 19. století Evropa byla na jedné straně více homogenní (v roce 1871 bylo v Evropě 25 států namísto 57 států v roce 1858), ale na druhé straně zase hluboce rozdělena, a proto sílilo nebezpečí válek a konfliktů, které se staly skutečností v letech 1914–1918.

Ve druhé kapitole autor nejprve připomíná tzv. panevropské hnutí, které bylo rozšířeno především mezi intelektuály zejména v Rakousku a v Německu, kde působilo jako naděje na možné překonání důsledků porážky v první světové válce. Dále se zabývá iniciativou A. Brianda. Přitom příčinu jejího neúspěchu spatřuje v tom, že se evropské vlády nechtěly vzdát své suverenity a myšlenka vytvoření evropské jednoty nepřikládaly žádný význam. Neslavně skončily i snahy o vytvoření francouzsko-britské jednoty, která se měla stát nástrojem boje proti německé hegemonii. A tak se začala naplňovat Hitlerova vize Evropy po Německu a posléze pak její negace – Evropa odboje.

Třetí kapitola pojednává o počátcích evropské spolupráce. Připomíná tzv. evropské hnutí, jehož cílem bylo nabízet společná řešení a informovat veřejné mínění, které však v té době ještě nebylo dostatečně připravené. Za základní mezníky autor označuje vytvoření Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a Světové organizace obchodu, jejichž posláním bylo eliminovat ekonomické příčiny mezinárodního napětí a vytvořit příznivé podmínky pro mezinárodní dělbu práce. Zároveň s tím však přišlo i odmítavé stanovisko SSSR vůči podmínkám Marshallova plánu (SSSR nechtěl přistoupit na kontrolu využívání získaných prostředků) a v jeho důsledku se vyhranilo rozdělení Evropy do dvou táborů. To se dále zvýraznilo po podepsání Bruselského paktu a Severoatlantické smlouvy. Autor přitom zdůrazňuje, že se USA smluvně zavázaly až poté, kdy se smluvně sjednotili sami Evropané.

Čtvrtá kapitola je věnována Schumanovu plánu a vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Protože v té době ještě nebylo možné sjednotit Evropu podle před-

stav „institucionalistů“, prosadila se vize funkcionalistů. Začalo se tedy budováním struktur ve čtyřech v té době nejvýznamnějších odvětvích: uhlí, ocel, elektrická energie a dopravní prostředky. Francouzský ministr zahraničí M. Schuman představil na počátku roku 1950 svůj plán, jehož hlavním smyslem bylo sjednotit základní zájmy a vytvořit skutečné společenství partnerů. Schumanův plán vycházel z předpokladu, že když Francie a SRN začnou spolupracovat v takových oblastech, jako je těžba uhlí a výroba oceli, pak by již mezi nimi neměla vypuknout žádná další válka. Americkou podporu tohoto plánu, stejně jako sovětský odpor považuje autor za zcela logické. Dále vyjadřuje své politování nad zamítavým stanoviskem Velké Británie k ESUO. Počet členských států této organizace zůstal proto omezen na šest, přičemž vzápětí propuknuvší korejská válka „výrazně posílila postavení SRN“.

Pátá kapitola se zabývá neúspěchem Evropského obranného společenství. Autor nejprve připomíná neúspěchy snah o evropskou spolupráci v oblasti diplomacie, průmyslu i zemědělství. Hovoří též o neúspěchu Francie, jejíž návrhy na vytvoření evropské armády byly považovány za manévr proti znovuvybrojení Německa. SRN však stále více upevňovala svou suverenitu jak ve vnitřní, tak i v zahraniční politice. Přitom rozhodujícími mezníky byly pařížská konference v říjnu 1954 a přijetí SRN do NATO v následujícím roce.

V šesté kapitole se autor soustředil na vytvoření společného trhu a Euratomu. Znovu se vrací k J. Monnetovi a k jeho prozíravému zaměření na atomovou energii, která se stala hlavní oblastí pro další oživení evropské spolupráce. Přitom oceňuje i zásluhy belgického ministra zahraničí Paula-Henriho Spaaka. V té době veřejné mínění evropských zemí nemohlo být hybnou silou procesu evropské integrace, a tak se jím stal Monnetův Akční výbor pro Spojené státy evropské. Ten mohl ve své činnosti využít tří příznivých podmínek – ekonomického oživení v Evropě, napětí mezi Východem a Západem v důsledku korejské války a znárodnění Suezského průplavu, které Evropanům ukázalo, jak choulativá je jejich situace v zásobování energetickými zdroji. A tak se Evropa dostala k důležitému mezníku. V březnu 1957 byla v Římě podepsána Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii. Na základě obou zmíněných smluv vznikly nadnárodní orgány (podobné jako mělo ESUO), v jejichž rámci Rada ministrů přijímá rozhodnutí, a to nejčastěji na základě návrhu Komise.

V poslání EHS autor zdůrazňuje dva základní aspekty – uvolnění hospodářské výměny a „sřadování“ ekonomických politik mezi evropskými zeměmi. V prvním aspektu šlo především o zrušení kvót a celních tarifů pro výměnu zboží a o vytvoření rámce pro volný pohyb pracujících v rámci EHS. „Sřadování“ ekonomických politik se pak zaměřilo především na oblast zemědělství, dopravy a obchodu s třetími zeměmi, jakož i na harmonizaci v oblasti fiskální a měnové politiky. V této souvislosti autor také vysvětluje důvody zdrženlivého přístupu Velké Británie (oddělila by se od svých zdrojů v zemích commonwealthu), stejně jako důvody nepřijatelnosti britského návrhu na přeměnu Evropy v zónu volného obchodu (narušila by se vnitřní soudržnost šestky a generál de Gaulle by nikdy nepřistoupil na vedoucí roli Velké Británie v takové zóně).

Šestou kapitolu autor uzavírá pojednáním o přeměně OECE na OCDE. Počínaje rokem 1959 sílil zájem o „nastartování“ atlantické ekonomické spolupráce, a tak byla vytvořena instituce, která „není evropskou organizací, ale spíše atlantickým klubem“, z jehož názvu vypadlo slovo Evropa. OCDE se po svém vytvoření stala významným střediskem ekonomického pozorování, které se zaměřuje na každoroční posuzování hospodářských politik členských států.

Předmětem *sedmé kapitoly* jsou úspěchy a krize evropské šestky v letech 1958–1969. Šlo o období, v němž do popředí vystupovaly rozdíly v názoru na fungování institucí, na hospodářskou politiku Společenství, na vztah k USA a na rozšiřování. Nejprve se vytvářela celní unie a později (ve dvou etapách) společná zemědělská politika. Díky ní se výrazně zmodernizovala zemědělská výroba a západní Evropa dosáhla „bezpečnosti“

v zajišťování potravin. Tak **byly vybudovány dva základní pilíře EHS**, na jejichž základě se postupně dařilo rozšiřovat **vzájemné výměny mezi členy šestky**, vytvořil se velký trh, ve všech členských státech **se zrychlil hospodářský růst**, zlepšila se kupní síla obyvatelstva a **zmmodernizovaly se ekonomické struktury**.

Pokud jde o problémy a krize, autor připomíná především ESUO a Euratom. Za příčinu potíží ESUO označuje nadvýrobu uhlí a tzv. strukturální krizi na konci 50. let. V případě Euratomu hovoří dokonce o neúspěchu, jenž vyplýval z rozdílných přístupů. Francie se zaměřovala na přírodní uran, kterého měla dostatek, zatímco její partneři se přikláněli k americké proceduře na bázi obohaceného uranu a k využívání americké licence v jaderné energetice, kterou považovali za méně nákladnou a za vyzkoušenou. V důsledku této „války technologií“ nebyla šestka schopna definovat společnou energetickou politiku.

Dalším neúspěchem se stala politická unie. Autor připomíná, že tehdejší francouzský prezident de Gaulle již od svého nástupu (1958) odmítal nadnárodní tendenci a postavil se proti přímým volbám do Evropského shromáždění i proti spojení jeho výkonných orgánů. Trval na zachování svrchovanosti států v rozhodování o politických otázkách. Usiloval o vytvoření „evropské Evropy“, méně vázané na USA. Vedoucím národem v takové Evropě nemohli být Němci (v důsledku druhé světové války) ani Italové (neměli k tomu prostředky) a už vůbec ne země Beneluxu. Tato role měla připadnout Francouzům. Současně s tím generál de Gaulle navrhoval vytvoření trojdirektátu v NATO (USA, Francie a Velká Británie). U svých partnerů však narazil na nepochopení, na váhavé reakce, nebo dokonce na otevřený nesouhlas. Vyvolal obavy, že chce Evropu vzdálit od USA a že by její přeměna ve „třetí sílu“ mezi USA a SSSR mohla vést až k izolacionismu v americké politice.

Podrobněji se autor zastavuje u nejvýznamnějšího de Gaullova partnera z té doby – u německého kancléře Adenauera, který měl pochopení pro generálův důraz na francouzsko-německou spolupráci, ale zároveň měl obavy z de Gaullových pochybností ve vztahu k NATO. Připomíná rovněž nizozemského premiéra (a pozdějšího dlouholetého generálního tajemníka NATO) Josepha Lunse, jenž vůči de Gaullovým návrhům zaujímal „*nejnesmlouvavější stanoviska, nechtěl připustit vytvoření evropského bloku v NATO, který by mohl zpochybnit atlantickou solidaritu*“. Nejvýrazněji se to podle autorova názoru projeвило při jednáních o evropské obraně. Holanďané totiž trvali na tom, že obrana musí zůstat ve výlučné kompetenci NATO, a trvali na zapojení Velké Británie, „*aby zajistili atlantickou ortodoxnost a vyhnuli se případné francouzsko-německé hegemonii*“.

Dalším námětem sedmé kapitoly je první kandidatura Velké Británie a odmítavé stanovisko prezidenta de Gaulla. Autor připomíná, že Britové nejprve nevěřili, že by bylo možné vytvořit evropský trh. Pak se snažili přeměnit jej v pouhou zónu volného obchodu a nakonec vytvořili konkurenční evropské sdružení volného obchodu. Pak se však situace rychle změnila. EHS vykazovalo výrazné ekonomické úspěchy, společný trh se stal stimulem pro národní ekonomiky a navíc USA nepodpořily Londýn v jeho konfrontaci se šestkou. A tak se na počátku 60. let cílem Velké Británie stal vstup do EHS. Britové si však v první etapě „*kladli tolik podmínek a dožadovali se tolika výjimek a zvláštních režimů, že ve skutečnosti by nešlo o vstup Velké Británie do EHS, ale o vstup EHS do commonwalthu*“.

K úspěchu nevedla ani osobní iniciativa amerického prezidenta J. F. Kennedyho a zejména pak jednání v Nassau v prosinci 1962. Generál de Gaulle odmítl americkou nabídku poskytnout Francii a Velké Británii rakety Polaris, neboť v tom spatřoval americký nástroj jak kontrolovat jaderné potenciály těchto dvou evropských zemí. Nepřistoupil ani na Kennedyho nabídku partnerství. Považoval ji totiž za metodu upevnění amerického leadershipu v NATO. K úspěchu nevedla ani jednání „Kennedy round“ v letech 1964–1967. Nakonec generál de Gaulle vetoval i druhou kandidaturu Velké Británie a spolu s ní zájem Dánska, Irska a Norska, protože se obával, aby v rámci desetičlenného společenství Velká Británie nezískala dominantní pozice a nevyužila je k prosazování proatlantické orien-

tace. Tím samozřejmě vyvolal rozladění mezi svými spojenci a zesílení nedůvěry vůči francouzské diplomacii.

Další nepříznivou událostí pro Francii se stala invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v srpnu 1968. Zpochybnila totiž de Gaullova politika uvolnění ve vztazích s Východem. Západoevropští politici dospěli k závěru, že je nutné posílit atlantickou obranu, a z iniciativy Velké Británie založili Euroskupinu, do níž Francie odmítla vstoupit. Dověšením nepříznivého vývoje vůči Francii se stala tzv. Soamesova aféra. Prezident de Gaulle si v únoru 1969 pozval britského velvyslance Soamese a seznámil jej se svou vizí nového uspořádání poměrů v Evropě. Tehdejší britský premiér Harold Wilson – v rozporu s diplomatickými zvyklostmi – s obsahem de Gaullových návrhů seznámil vedoucí státníky ostatních pěti členských států EHS. To vedlo k dalšímu zesílení nedůvěry vůči de Gaullovi a jeho zemi.

V *osmé kapitole* autor píše o rozšířeném EHS a o problémech jeho posilování. V jejím úvodu připomíná, že odchod generála de Gaulla z funkce francouzského prezidenta vytvořil předpoklady k tomu, aby jeho země začala zaujímat pružnější stanoviska. Jeho nástupce G. Pompidou spolu s dalšími francouzskými politiky té doby (J. Chaban-Delmas, M. Schuman, V. Giscard d'Estaing) se již ubíral cestou většího pochopení pro zájmy evropských spojenců. Také díky tomu a rovněž díky nástupu W. Brandta do funkce kancléře SRN se EHS mohlo podle autorova názoru zaměřit nejprve na dokončení procesu evropské integrace a posléze pak na jeho prohloubení a rozšíření.

Pokud jde o „dovršování“ společného trhu, autor připomíná především dořešení rozpočtových náležitostí společně zemědělské politiky EHS v dubnu 1970. Hodnocení prvního rozšíření EHS uvádí nástinem metod a základů jednání mezi stávajícími a kandidátskými zeměmi EHS, které byly důležité především při projednávání finančních, měnových a rozpočtových politik. U druhého rozšíření EHS (o Řecko, Španělsko a Portugalsko) autor zdůrazňuje, že šlo o vyvážení mezi severem Evropy a jeho středomořskou oblastí. Problémem těchto zemí byla vysoká inflace a nezaměstnanost, slabost jejich měnových jednotek a značný podíl zemědělské výroby (což zneklidňovalo hlavně Francii). Proto nebylo možné jednat o jejich společném přijetí, ale musely být přijímány postupně.

Zvláště zajímavá je podkapitola věnovaná spolupráci v oblasti zahraniční politiky a hledání evropské identity. Počínaje rokem 1970 členové EHS začali usilovat o politickou spolupráci, aby v mezinárodní politice silněji zazníval hlas Evropy. Tak se začala postupně rodit evropská politická spolupráce. Byla však od samého počátku poznamenána značným rozdílem mezi ambicemi a skutečným vlivem, který byl více či méně omezený. První Davignonova zpráva z října 1970 vytyčovala jako cíl „*lepší vzájemné pochopení při řešení velkých problémů mezinárodní politiky, prohloubení solidarity v zájmu sjednocování stanovisek s perspektivou společných akcí*“. Druhá zpráva z července 1973 již kladla důraz na to, aby každý členský stát před přijetím oficiálního stanoviska projednal problém se svými partnery. Autor dále upozorňuje na jedno úskalí, jež existovalo od samého počátku politické spolupráce. Pro nejsilnější státy EHS se tato spolupráce stala nástrojem sblížení jejich stanovisek a ovlivňování malých států EHS. Z toho vyplývala váhavost malých států, které měly obavy, aby nebyly nuceny následovat velké státy, aniž by měly možnost ovlivnit společná stanoviska.

Za další problém evropské politické spolupráce autor označuje „*nedostatek nástrojů k tomu, aby evropské země mohly účinně ovlivňovat vývoj mezinárodních vztahů. Všechny ozbrojené síly patřily výlučně Severoatlantické alianci, která byla pod určujícím americkým vlivem.*“ Vyjadřuje své přesvědčení, že USA po skončení vietnamské války neměly zájem o to, aby Evropa hrála svou vlastní úlohu v mezinárodní politice, a že jejich ústředním cílem bylo posílení amerického leadershipu v rámci NATO. Za důležitý mezník označuje válku na Blízkém východě, která vypukla v říjnu 1973. Tehdy USA usilovaly o vytvoření bloku spotřebitelů ropy (Severní Ameriky, západní Evropy a Japonska), jenž by vůči zemím vyvážejícím ropu vystupoval z pozice síly. Proti tomu se však postavila Francie,

neboť se chtěla vyvarovat zhoršení svých vztahů s arabskými státy. I přesto však na konferenci ve Washingtonu v únoru 1974 podle autorova názoru „atlantická solidarita převládla nad solidaritou evropskou“ a v listopadu téhož roku byla vytvořena Mezinárodní agentura pro energii.

Po připomenutí jednání o Nové atlantické chartě autor zdůrazňuje, že v přístupu k helsinskému procesu Evropané a zejména Francouzi žádali účast USA a Kanady, ale zároveň se postavili proti přeměně tohoto procesu v jednací fórum mezi dvěma bloky. To se podle jeho názoru podařilo, a tak se „helsinský proces stal jedním z barometrů procesu evropského uvolňování“. Na závěr této kapitoly pak autor dokládá, že země EHS zaujímaly společná stanoviska k řadě důležitých problémů mezinárodních vztahů v 70. a 80. letech (kyperský konflikt v roce 1974, irácko-iránská válka, odsouzení apartheidu v JAR, polské události, vpád SSSR do Afghánistánu, krize euroraket a další).

Devátá kapitola s názvem Na cestě k Evropské unii se zabývá obdobím od roku 1983 do roku 1992. Bylo to období, v němž se vytvořil tzv. velký vnitřní trh, byl schválen program ekonomické a měnové unie, pařížské a římské smlouvy byly doplněny Aktem o jednotné Evropě a Maastrichtskou smlouvou. Cílem všech těchto změn bylo vyhnout se vnitřnímu napětí a zlepšit rozhodovací schopnosti Společenství. Autor připomíná „slavnostní Deklaraci o Evropské unii, schválenou v době německého předsednictví v roce 1983, která vyzvala k rozšíření a prohloubení spolupráce ve všech oblastech a k vypracování společných politických přístupů v dalších oblastech“. Zvláštní důraz přitom položila na politické a ekonomické aspekty bezpečnosti.

Pokud jde o Akt o jednotné Evropě, autor připomíná, že jeho podepsání v únoru 1986 vytvořilo předpoklady jednak pro přepracování smluv Společenství, jednak pro další upřesnění záměrů v oblasti společné zahraniční politiky. Díky tomuto aktu se Společenství vybavilo tzv. měnovou kapacitou a vytvořilo prostor pro vypracování nových politik, a to zejména v oblasti sociální politiky s cílem dosáhnout ekonomické a sociální soudržnosti, společné politiky v oblasti výzkumu a vývoje, životního prostředí atd. Pro všechny tyto oblasti „Akt o jednotné Evropě poskytl pragmatickou metodu sbližování národních přístupů“. S tím související vytvoření velkého vnitřního trhu pak bylo krokem k postupnému překonávání tří hlavních překážek – fyzických (zrušení kontrol pohybu zboží a osob uvnitř Společenství), technických (šlo především o problémy vyplývající z rozdílnosti národních legislativ) a fiskálních (šlo o nejnáročnější úkoly při překonávání rozdílu fiskálních zátěží na jednotlivé výrobky, služby a kapitálové investice).

V dalších podkapitolách autor připomíná nezbytnost opatrného přístupu Evropské unie v etapě nenadálého rozpadu Varšavské smlouvy, RVHP a nakonec i SSSR. Velkou starostí Evropské unie v té době bylo znovusjednocení Německa. V této souvislosti autor velmi oceňuje, že „jednota Německa se nakonec uskutečnila v rámci jednoty Evropy“.

V části věnované jednáním o dokončení vytvoření Evropské unie se autor podrobně zabývá problematikou společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Připomíná společný dopis F. Mitterranda a H. Kohla z 6. 12. 1990, v němž vyzvali k „rozšíření spolupráce ve všech oblastech, jakož i k podpoře míru a rozvoje na celém světě“, čímž „francouzsko-německá dvojice poskytla nový podnět k dalšímu rozvoji evropské integrace a stanovila přesné a sourodé podmínky“. Navazující francouzsko-německý návrh z února 1991 pak doporučil vytvoření společné evropské obrany, v jejímž rámci se ZEU měla stát ozbrojenou „paží“ Evropské unie. Francouzsko-německé pojetí se vyprofilovalo tak, že se ZEU měla vyvíjet nejen jako obranná složka Evropské unie, ale i jako nástroj k posílení evropského pilíře NATO. V této souvislosti autor také připomíná nejvýznamnější akce ZEU mimo oblast NATO na přelomu 80. a 90. let (vyslání minolovek do Perského zálivu během iránsko-irácké války, podíl námořních sil zemí Západoevropské unie na uskutečňování embarga vůči Iráku, účast francouzských a britských jednotek na akci Pouštní bouře či pomoc kurdkým a šíitským uprchlíkům v Iráku).

Dále se autor zabývá přístupem Evropské unie k jugoslávské krizi, kdy se „nepodařilo donutit bojující strany k jednání ani k zastavení bojů“. Příčinu spatřuje především v tom, že země dvanáctky byly rozděleny. „Německo bylo nejvíce nakloněno k nezávislosti a k mezinárodnímu uznání Chorvatska a Slovinska, a to na základě spřízněnosti těchto zemí s germánským světem a vlivu chorvatských emigrantů v Německu. Příznivé stanovisko zaujímala rovněž Itálie, ale ta byla mnohem opatrnější. Naopak Francie se z historických důvodů a z obavy před nárůstem německého vlivu přikláněla k zachování určité jugoslávské jednotky a byla vstřícnější vůči Srbům. Váhavé stanovisko k uznání dvou nezávislých republik zaujímal Španělsko pod vlivem separatistických tendencí Basků a Katalánců, stejně jako Velká Británie, která měla starosti s Ulsterem. Řecko podporovalo Srby ve jménu pravoslaví a v důsledku nepřátelského postoje k bývalé jugoslávské Makedonii.“

Na závěr deváté kapitoly autor hodnotí význam Maastrichtské smlouvy. Za nosný a nejdůležitější označuje její první pilíř, zejména pak společný závazek „usilovat o vyvážený a trvalý ekonomický a sociální pokrok, o trvalý neinflační růst, přičemž každý stát rozhoduje o své ekonomické politice, ale musí přitom respektovat společná pravidla, jejichž hlavním smyslem je omezení deficitů veřejných výdajů“. Připomíná, že v oblasti monetární politiky je hlavním cílem dosažení stability cen. Pokud jde o druhý pilíř, upozorňuje na výrazný pokrok spočívající v rozšíření definice společné zahraniční a bezpečnostní politiky od dosavadních ekonomických a sociálních aspektů bezpečnosti k „zesílení všech forem bezpečnosti Unie a jejích členských států“. Zdůrazňuje přitom význam dvou základních procedur – systematické spolupráce mezi členskými státy, která směřuje k dosažení společných pozic, a společné akce, o nichž rozhoduje Rada, která zároveň vytyčuje i cíle a prostředky k jejich dosažení. Podle autorova názoru se tak vytvořily předpoklady k tomu, aby se ZEU skutečně stala „ozbrojenou paží« Evropské unie“. Zároveň autor oceňuje význam spolupráce ve třetím pilíři, kde jde především o azylovou politiku, o pravidla pro překračování vnějších hranic, o přistěhovaleckou politiku, o boj proti toxikomanii a mezinárodním podvodům, o právní spolupráci v oblasti civilního a trestního práva, o celní a policejní spolupráci.

Z hlediska dnešního pohledu se jako nejzajímavější zdá *desátá kapitola* s názvem *Uskutečnění Evropské unie*. Začíná připomenutím třetího rozšíření, kdy se nové členské státy přihlásily k zásadám zakotveným v tzv. *acquis communautaire*, tedy ke směrnicím vymezujícím pravidla konkurence v oblasti vzájemného otevírání veřejných trhů, volného pohybu zboží a služeb, jakož i ochrany spotřebitele. Přijetím Rakouska, Finska a Švédska do Evropské unie se její rozloha rozšířila na 3,2 milionu km², počet obyvatel stoupl o 6,2 %, čímž dosáhl 370 milionů, a vnitřní hrubý produkt stoupl o 7 %. V rámci Rady ministrů se počet hlasů zvýšil na 87 a tzv. kvalifikovaná většina se ze 62 hlasů rozrostla na 87. I nadále však přetrvává problém snižující se účasti ve volbách do Evropského parlamentu.

V další podkapitole autor pojednává o pokroku, jehož bylo dosaženo v oblasti ekonomické integrace. Za největší úspěch označuje uskutečnění záměru umožnit volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob, což byl hlavní cíl římských smluv. Za velmi důležitý dokument autor považuje Akční plán ve prospěch jednotného trhu, který se zaměřuje na čtyři strategické cíle – na zvýšení účinnosti legislativy, na potlačení hlavních distorzí, které mají neblahé dopady na evropský trh, na překonání překážek a úskalí v jednotlivých sektorech a konečně na vytvoření jednotného trhu sloužícího všem občanům Evropské unie. Dále autor oceňuje rozšiřování a prohlubování spolupráce v oblasti třetího pilíře a v jeho rámci pak zejména policejní kooperaci v rámci Interpolu.

Přetrvávají však některé překážky a úskalí. V této souvislosti autor upozorňuje především na rozdíly členských států Evropské unie v oblasti fiskálních režimů a na nedostatky při koordinaci fiskálních politik. Další problém se týká rozpočtu Evropské unie. Předně jde o varovné signály, že její rozpočet nebude hrát dostatečnou roli při ekonomické integraci Evropy. Dalším problémem jsou silící výhrady tzv. čistých přispěvatelů, tedy těch zemí, které do rozpočtu Evropské unie více vkládají, než z něho dostávají. Jde ze-

jména o SRN (financuje 29,4 % rozpočtu Evropské unie, zatímco na ni připadá jen 27,4 % hrubého národního produktu Unie), dále pak o Nizozemsko (6,2 % kontra 4,6 %), o Rakousko (2,7 % kontra 2,6 %) a o Švédsko (obrácený poměr 2,6 % ku 2,9 %). Autor uzavírá, že lze očekávat, že tyto země budou požadovat, aby se jejich čistý příspěvek snížil.

Další podkapitolu autor věnoval procesu vytváření společné měny. Nejprve připomíná nepříznivé okolnosti. Na počátku 90. let se snižoval nárůst hrubého národního produktu země evropské dvanáctky, až se v roce 1993 dostal dokonce do záporné hodnoty. Zároveň s tím se vrátil nárůst nezaměstnanosti, vyostřovaly se rozpočtové problémy, mnoha zemím se nedařilo plnit maastrichtská kritéria atd. Teprve oživení v roce 1996 vytvořilo příznivější podmínky. K nim se připojila i změna veřejného mínění členských států Evropské unie ke společné měně a zejména nástup nových politických garnitur do čela Velké Británie, Francie a SRN. K pozitivním posunům přispělo i skoncování s politikou konkurenčních devalvací. To vše pak vytvořilo příznivé podmínky k tomu, aby se členské státy více zaměřily na zodpovědné plnění Maastrichtské smlouvy. Přesto však musela Komise vyslat i varovné signály na adresu tří skupin zemí; Belgie a Itálie dostaly za úkol snížit své stávající veřejné zadlužení, Francie byla vyzvána, aby nepřekračovala hranici 3 % veřejného deficitu, Itálie a Nizozemsko byly upozorněny na příznaky „přehřátí“ národní ekonomiky.

Desátou kapitolu autor uzavírá hodnocením rozšiřování Evropské unie na východ. Přitom oceňuje přínos Evropských (asociačních) dohod a zejména tzv. strukturovaného dialogu s kandidátskými zeměmi. Dodává však, že si tento proces rozšiřování vynutí rozsáhlé institucionální reformy, aby se Evropská unie mohla přizpůsobit nové situaci.

Na závěr své knihy autor zdůrazňuje, že díky dosavadnímu úsilí vstoupí Evropská unie do nového století jako 370 milionový celek, který je největším ekonomickým pólem na světě, spočívajícím na třech nosných pilířích – na celní unii, na společné zemědělské politice a na evropském měnovém systému. Největší přednost spatřuje v tom, že *„po stoletích mezistátních vztazích, které se pohybovaly mezi dominancí a rovnováhou, Evropa našla cestu ke svému zorganizování na základě společné vůle a začala se utvářet cestou volného přístupu a napříč rozdíly v síle“*.

To však neznamená, že by byly překonány všechny problémy. Autor upozorňuje na to, že *„evropské státy se nerady vzdávají suverenity, rády využívají přednosti Společenství k tomu, aby řešily své problémy, ale zároveň s tím se nerady podřizují společné disciplíně, a to zejména v oblasti ekonomické a sociální politiky“*. Proto autor oceňuje Maastrichtskou smlouvu, která nutí členské státy Evropské unie k tomu, aby se sbližovaly a koordinovaly své hospodářské politiky a zesilovaly svou vzájemnou solidaritu. Dodává, že tato smlouva *„přiblížila Evropu občanovi a posílila Evropský parlament a legitimitu Komise“*. Předpokládá, že další rozšiřování Evropské unie bude postupovat cestou větší demokracie a rozšiřování rozhodovacích kapacit.

Gerbetova kniha *La construction de l' Europe* je bezpochyby úctyhodně rozsáhlým a podrobným dílem, které se snad i blíží vyčerpávajícímu obrazu dějin evropské integrace po druhé světové válce. Je určitě vítaným pomocníkem pro všechny, kteří se o tuto problematiku zajímají, ať už jde o specializované odborníky, nebo o studenty, kteří v této oblasti teprve začínají. K jejím přednostem patří především nesmírně bohatá heuristická základna, neboť autor čerpal z obrovského množství pramenů. Dále je třeba ocenit, že P. Gerbet ve své knize velmi věrně, věcně a důsledně sleduje hlavní události a vývojové etapy evropské integrace, neuchyluje se k subjektivním hodnocením ani k přizpůsobování nebo zamlčování faktů. Přestože je Francouz, nepodléhá pokušení, aby za každou cenu obhajoval linie své země, ale naopak v řadě pasáží vyjadřuje kritická stanoviska a výhrady. K přednostem knihy patří také vynikající *chronologický přehled* (na 15 stranách připomíná všechny klíčové události v dějinách procesu evropské integrace), velmi rozsáhlá *bibliografie* (celkem 20 stran, které zájemcům o tuto problematiku nabízejí rozsáhlý přehled monografií ve francouzském a anglickém jazyce; navíc je bibliografie rozčleněna do sedmi témat – evropská identita, historický vývoj, evropské organizace, národní poli-

tiky ve vztahu k budování Evropy, transnacionální síly, hodnocení a perspektivy evropské integrace, dokumentace) a *seznam všech používaných zkratk*.

Kromě množství kladů má však Gerbetova kniha i určitá úskalí. Autor se důsledně přidržuje historické metody a vývoj evropské integrace popisuje podle toho, jak se v jednotlivých etapách vyvíjely mezinárodní vztahy. Ne vždy se však přitom dokázal vymanit z rámce popisnosti. Gerbetova kniha se vyznačuje nesmírnou důkladností a podrobností, ale také rozsáhlostí. Je však otázkou, kolik čtenářů dokáže toto dílo dočíst skutečně celé až do samého konce. V každé kapitole a podkapitole se autor velmi podrobně zabývá vývojem francouzských stanovisek k hlavním problémům evropské integrace. Rozebírá přitom složení tehdejších vládních kabinetů, názory jejich jednotlivých členů atd. Z hlediska českého čtenáře však jde o skutečně velké podrobnosti, které v naší republice mohou zaujmout nanejvýš desítku skutečně nejvyhraněnějších zájemců. Celkově však klady výrazně převažují nad zápory a Gerbetova kniha se proto jistě setká s patřičným zájmem čtenářské obce.

Jan Eichler